

До спеціалізованої вченої ради Д 55.051.06
Сумського державного університету
40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57

Відгук

офіційного опонента на дисертаційну роботу Кубатко Вікторії Василівни
«ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ДЕТИНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ З
УРАХУВАННЯМ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дослідження

Проблема формування та поширення тіньової економіки вже досить тривалий час привертає увагу дослідників усього світу. Предметом їх досліджень є визначення природи, передумов та наслідків тіньової економічної діяльності, взаємовплив та взаємозалежність її учасників на всіх рівнях. Враховуючий сучасний стан національної економіки та статистичну інформацію, слід зауважити, що відбувається постійне зростання обсягу тінізації соціально-економічних відносин в країні. В якості причин формування відповідної тенденції можна назвати недосконалість або недієвість наявних інструментів державної політики щодо детінізації національної економіки. При цьому, в процесі розробки положень державної політики детінізації враховувалися лише соціально-економічні наслідки тіньової економічної діяльності, в той час як екологічна складова цієї діяльності (рівень еколого-економічних збитків) не привертала достатньо уваги.

Зауважимо, що одним з важливих напрямів боротьби з тінізацією економіки є формування діючого інструментарію державної економічної політики завдяки розробленню нових та вдосконаленню існуючих інструментів та важелів реалізації детінізації соціально-економічних відносин, при цьому враховуватись повинні не лише економічні, а й екологічні чинники. Саме цей аспект знаходиться у центрі уваги наукового дослідження та визначив актуальність дисертаційної роботи в цілому.

У зв'язку з цим дисертаційна робота Кубатко В. В. на тему «Державна політика детінізації економіки України з урахуванням економіко-екологічних факторів» є актуальною і своєчасною, має значне теоретичне та практичне значення.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Сумського державного університету МОН України за темами: «Удосконалення національної системи протидії легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом у контексті підвищення фінансово-економічної безпеки

держави» (номер державної реєстрації 0117U002251), де автором вдосконалено методичне підґрунтя інструментів детінізації національної економіки; «Форсайт-прогнозування стійкості національної економіки: від соціо-еколого-економічних протиріч до конвергентної моделі» (номер державної реєстрації 0117U003932), в межах якої автором вдосконалено методичні основи прогнозування динаміки тінізації національної економіки; «Організаційно-економічні засади адаптації економічних систем до кліматично-ресурсних флуктуацій» (номер державної реєстрації 0114U007076), де визначено рівень впливу тіньового сектору на еколого-економічну ефективність розвитку національної економіки; «Екологічно збалансований розвиток інвестиційного потенціалу території» (номер державної реєстрації 0117U0112U001299), в якій автором визначено вплив тіньового сектору національної економіки на економічний потенціал територій; «Економетричне моделювання механізму запобігання тіньовим схемам виведення капіталу через податкові та інвестиційні канали в Україні» (номер державної реєстрації 10117U003930), в межах якої автором вдосконалено методичне підґрунтя щодо шляхів протидії ухилянню від сплати податків.

***Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень,
висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації***

Обґрунтованість та достовірність наукових положень підтверджуються аналізом праць вітчизняних та зарубіжних вчених, використанням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, статистичних та емпіричних даних. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи базуються на достатньо глибокому теоретичному аналізі та системному підході щодо формування ефективного інструментарію державної політики детінізації економіки України. В процесі дослідження застосовано наступні методи: системний та групувань – при визначенні сутності тіньової економіки; економіко-статистичний (зведення, групування, динаміки) – під час аналізу та узагальнення статистичних даних; формально-логічного аналізу – під час визначення детермінант тіньового сектору національної економіки; економіко-математичний (моделі аналізу панельних даних із фіксованими та випадковими ефектами) – при формалізації впливу тіньового сектору на розвиток національної економіки.

Об'єкт, предмет і мета роботи логічно пов'язані та чітко окреслюють межі дослідження. Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають між органами державного регулювання, суб'єктами господарювання та населенням в процесі здійснення та запобігання тіньовій економічній діяльності. Предметом дослідження є методи, інструменти та важелі формування і реалізації державної економічної політики детінізації економіки України з врахуванням економіко-екологічних чинників. Дисертантом досить чітко сформульована мета дослідження, яка спрямована на дослідження науково-методичних засад та практичного інструментарію реалізації

державної політики детінізації національної економіки з врахуванням економіко-екологічних чинників.

Обґрунтування обраної теми дисертації слід вважати змістовним та переконливим, а коло завдань, що вирішувались сприяли розкриттю теми та досягненню мети дослідження.

Оцінка змісту дисертації та завершеності наукового дослідження

Дисертація Кубатко В. В. складається із вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основна частина роботи викладена на 221 сторінці комп'ютерного тексту, містить 16 таблиць, 25 рисунків та 4 додатки (16 сторінок). Список використаних джерел налічує 195 найменувань (21 сторінка). Структура дисертації повністю узгоджується з її назвою, метою та задачами дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методичне підґрунтя формування та реалізації державної політики детінізації національної економіки» автором проведено теоретичний аналіз сутності такого явища як «тіньова економіка» за різними підходами (С. 26-35), здійснено факторний аналіз учасників тіньового сектору економіки (С. 38-45), визначено соціально-економічні детермінанти «тіньової економіки» (С. 50-58).

У другому розділі «Розвиток методичних засад визначення детермінант та оцінювання рівня тінізації національної економіки» автором досліджено існуючі методики щодо визначення рівня тіньової економіки (С. 74-87), узагальнено етапи тінізації економіки України, запропоновано концептуальну схему прояву наслідків відповідної діяльності (С. 101-108), обґрунтовано оцінку втрат бюджетних надходжень тіньового сектору за видами економічної діяльності (С. 111-117).

У третьому розділі «Економіко-екологічні аспекти реалізації державної політики детінізації економіки України» дисертантом зазначено економіко-екологічні наслідки тінізації економічної діяльності (С. 122-134, 140-142), визначено етапи державної політики детінізації національної економіки (С. 157-158), удосконалено інструментарій державної політики детінізації економіки України, визначено напрями її реалізації (С. 159-162, С. 165-172).

Наукова новизна дослідження

Метою наукового дослідження стало поглиблене вивчення науково-методичних засад та практичного інструментарію реалізації державної політики детінізації економіки України з врахуванням еколого-економічних факторів. Автор на основі системного аналізу понятійно-категоріального апарату тіньової економіки проаналізував її структуру, виклав методичні положення визначення рівня тінізації національної економіки та еколого-економічних збитків від функціонування тіньового сектору з метою удосконалення ефективності інструментарію державної політики в напрямі мінімізації екологічних наслідків тінізації економіки України.

Основні результати наукового дослідження, які містять наукову новизну, полягають у такому:

вперше:

- запропоновано науково-методичний підхід до оцінювання втрат бюджетних надходжень від тінізації національної економіки з урахуванням галузевої структури неформальної зайнятості, сукупного податкового навантаження, валової доданої вартості, що створюється одним працівником, зайнятим у тіньовому секторі національної економіки. Це дозволяє більш обґрунтовано формувати прогнози наповнення бюджетів усіх рівнів, планувати стратегічні й тактичні заходи реалізації державної політики детінізації національної економіки (С. 110–117);

удосконалено:

- методичні засади визначення основних детермінант формування тіньового сектору економіки шляхом побудови економіко-математичної моделі залежності частки тіньового сектору у ВВП від рівня добробуту населення, безробіття та податкового навантаження, енергоефективності країни, цін на основні енергоресурси та ефективність великої та малої приватизації, членства країни в Євросоюзі. Емпіричне дослідження на вибірці країн із перехідною економікою дозволило визначити напрями першочергової концентрації зусиль під час реалізації державної політики детінізації економіки України (С. 96-106).

- науково-методичні положення оцінювання рівня тінізації національної економіки (за окремими ВЕД) на основі модифікованого методу збитковості підприємств, який на відміну від існуючих дозволяє визначити достовірний діапазон (різницю між граничними максимальними та мінімальними значеннями) недоотриманих податкових надходжень до бюджету внаслідок прихованої прибутковості збиткових підприємств (с. 76-86);

- теоретичні основи та практичний інструментарій виявлення найбільш релевантних заходів реалізації державної економічної політики для мінімізації екологічних наслідків тінізації господарської діяльності, що на відміну від існуючих підходів здійснено шляхом формалізації залежностей ставок екологічних податків, обсягів державних інвестицій природоохоронного спрямування і характеристик інституційного середовища на рівень еколого-економічних збитків (с. 140-143);

набули подальшого розвитку:

- визначення сутності поняття «тіньова економіка» як системи неконтрольованих та нерегламентованих державою, неформальних і протиправних економічних відносин між органами державного регулювання, виробниками, працівниками, споживачами й посередниками, що реалізуються усвідомлено та/або опосередковано, з приводу виробництва, розподілу, споживання та обміну товарами та послугами, внаслідок чого завдаються економічні, соціальні й екологічні збитки державі та суспільству. Такий підхід відрізняється від існуючих розширенням кола наслідків тінізації національної економіки, уточненням ролі та мотивів учасників, а також форм відповідних економічних відносин (с. 31-32, 35-36).

- науково-методичні засади оцінювання економічних наслідків від забруднення навколишнього природного середовища суб'єктами тіньового сектору національної економіки, що на відміну від існуючих підходів здійснено з врахуванням екологічності та рівня тінізації відповідного виду економічної діяльності (с. 145-150).

Наукова цінність та практична значимість результатів дослідження

Наукові положення, висновки і рекомендації, які містить дисертаційна робота Кубатко В.В., мають суттєве значення для економічної науки та господарської практики. Автором удосконалено науково-методичний апарат визначення обсягів тінізації національної економіки та еколого-економічних наслідків тіньової економічної діяльності, а також інструментарій державної протидії тінізації економіки та мінімізації її наслідків.

Наукові результати автора є достовірними і знайшли своє практичне застосування в установах органів державного управління та суб'єктів господарювання. Зокрема, Департаменту з питань безпеки життєдіяльності, охорони навколишнього природного середовища та агропромислового комплексу Секретаріату Кабінету Міністрів України (довідка від 05.09.2018 р.); Спілки аудиторів України (довідка № 21/18 від 05.09.2018 р.); Сумського обласного регіонального відділення Спілки малих, середніх і приватизованих підприємств України (довідка № 28 від 12.09.2018 р.); Центру економічних досліджень (довідка № 14/2018 від 04.09.2018 р.). Результати дослідження використовуються у навчальному процесі Сумського державного університету під час викладання дисциплін «Економічна політика та державне регулювання», «Система публічного управління», «Державний фінансовий моніторинг» (акт від 25.09.2018 р.).

Дискусійні положення і висновки, що викликають сумніви і можуть бути предметом обговорення під час захисту дисертації

Відзначаючи в цілому теоретичну та практичну значимість дисертаційної роботи Кубатко В.В., необхідно зауважити, що вона не позбавлена окремих недоліків змістовного характеру, серед яких:

1. У п. 1.3 «Соціально-економічні детермінанти тіньового сектору та необхідність детінізації національної економіки» автором запропоновано передумови формування державної політики детінізації національної економіки (С. 60-62) та систематизовано групи детермінант тіньового сектору економіки (С. 52-56), в якому висвітлено передумови необхідності детінізації економіки України на основі детального аналізу причин виникнення тіньового сектору. Однак зміст рис. 1.5 не повною мірою кореспондується з його назвою, яка є більш вузькою, за подану інформацію. Оскільки крім визначених передумов автором подано і детально розкрито (С. 62) принципи та функції державного регулювання детінізації національної економіки, варто було б подати запроповану схему як концептуальний підхід до державного регулювання детінізації економіки України (на С. 63 дисертації подається

посилання на даний рисунок як на «концептуальну схему передумов та необхідності детінізації національної економіки»), розкривши при цьому більш детально методи прогнозування та зв'язок між передумовами необхідності детінізації національної економіки, інформаційним забезпеченням та суб'єктами управління.

2. У п. 2.1 дисертаційної роботи автором систематизовано методи оцінювання тіншового сектору економіки, однак, не проведено порівняльний аналіз переваг та недоліків даних методів, що дозволило б зробити висновок про необхідність розробки модифікованого методу оцінювання. Крім того, робота б значно виграла в разі, якщо автором було більш детально розкрито запропонований метод оцінювання рівня тінзації економіки.

3. У п. 3.1 «Економіко-екологічні наслідки від тінзації економіки України» приділено значну увагу економіко-математичному оцінюванню еколого-економічних збитків (С. 123-143) та впливу ставок екологічних податків, обсягів державних інвестицій природоохоронного спрямування, характеристик інституційного середовища на рівень еколого-економічних збитків від тінзації економіки України (табл. 3.4), однак враховуючи низькі значення коефіцієнтів детермінації за деякими з представлених у табл. 3.4 моделями бажано було б зробити більш розширені висновки щодо обраних параметрів моделей та методів, за якими обчислювались досліджувані показники. Зокрема, це б дозволило визначити більш точний метод оцінювання збитків.

4. У п. 3.2 «Соціально-економічний вимір та інструменти детінізації національної економіки» запропоновано структурні етапи державної політики детінізації національної економіки (рис. 3.10). Однак, авторська розробка мала б більшу наукову цінність, якби запропоновані етапи були доповнені авторськими моделями та методами. Крім того, наданий світовий досвід щодо детінізації економічних систем (С. 149-154) краще було б віднести до першого розділу дисертації.

5. В окремих висновках дисертаційної роботи не завжди чітко наголошено на тих результатах дослідження, які отримані особисто автором.

Висловлені зауваження мають переважно дискусійний характер та не можуть вплинути на достатній науковий рівень, новизну та практичну цінність дисертаційної роботи Кубатко В.В. Останнє дозволяє зробити висновок про наукову зрілість автора та результативність проведеного ним дослідження.

Загальні висновки й оцінка дисертації

Представлена на опонування дисертаційна робота виконана на достатньо високому науково-прикладному рівні, містить нові теоретичні узагальнення та науково-методичні підходи до вирішення актуального наукового завдання щодо теоретико-методичного обґрунтування положень та розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення державної політики детінізації економіки України завдяки використанню економіко-екологічних чинників.

Актуальність теми дослідження, науковий рівень і практичне значення дисертації відповідають вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття

наукового ступеня кандидата економічних наук. Завдання дослідження охоплює широке коло питань, що дозволило автору всебічно вивчити досліджуваний об'єкт і досягти поставленої мети. Роботу позитивно відрізняє логічність розв'язання проблеми дослідження, обґрунтованість та аргументованість методів і підходів щодо рішення поставлених завдань. Стиль викладення тексту дисертації носить науковий характер.

Аналіз змісту автореферату, друкованих праць за темою дисертації дозволяє зробити висновок, що в них достатньо повно відображено наукові результати й основні висновки дослідження. Автореферат відповідає за своїм змістом та структурою дисертаційній роботі. Усі пункти наукової новизни, які заявлені в авторефераті, необхідним чином відображено в дисертації. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Результати дослідження викладені автором у 16 наукових працях (з яких особисто автору належить 4,09 д.а.), з яких 7 – у фахових наукових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз. Пропозиції автора було докладно висвітлено та обговорено на 7 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Таким чином, основні положення дослідження пройшли всі види апробації: вони опубліковані, впроваджені, обговорені на науково-практичних конференціях різного рівня.

Отже, вищенаведене дозволяє стверджувати, що дисертаційна робота Кубатко Вікторії Василівни на тему «Державна політика детінізації економіки України з урахуванням економіко-екологічних факторів» за якістю дослідження, рівнем наукової новизни одержаних результатів і їхньою практичною цінністю відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор, Кубатко В. В., заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук,
завідувач аспірантурою та докторантурою
Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

К. С. Дзеверіна

Особистий підпис *Дзеверіної К.С.*
ЗАВІРЯЮ
Начальник відділу кадрів ПУЕТ
Вайчова